

САДРЖАЈ

Песник и мислилац Тхāкур (С. Костић)	7
Пишчев предговор	17
1. Однос појединца према свету	19
2. Самоспознаја душе	37
3. Загонетка зла	55
4. Загонетка сопственог ја	71
5. Остварење у љубави	91
6. Остварење у делању	111
7. Остварење лепоте	127
8. Остварење бесконачног	135
Објашњења	151

Сада приступамо вечној загонетки коегзистенције бесконачног и коначног, највишег бића и наше душе. Постоји један велелепан парадокс који почива у корену бића. Не можемо га заобићи, јер не можемо стајати ван загонетке и измерити је према некој другој могућности. Загонетка постоји само у логици, у стварности нам она не причињава никакве потешкоће. Логички речено, удаљеност између две тачке, било колико она била мала, може се означити као бесконачна, јер она је бесконачно дељива. Али ми сваким кораком прелазимо преко бесконачног и сваког тренутка се срећемо са вечним. Зато неки од наших мудраца кажу да не постоји коначност, да је коначност само *mājā*, привид. Стварност је бесконачно, а само *mājā*, односно нестварно, делује на појаву коначног. А реч *mājā* је само назив и ништа не објашњава. Њоме се казује само то да упоредо са истином постоји и онај привид, појавност, која је супротна истини, али несхватљиво је како те две ствари могу да постоје истовремено.

У створеном свету постоји нешто што у *санскриту* означавамо изразом *двандва*, којим се изражавају низови супротности, као што су позитиван и негативан пол, центрипетална и центрифугална сила, привлачење и одбијање. И то су само називи, а не објашњења. Они представљају различите начине изношења тврдње да је свет у суштини помирење парова супротстављених сила. Те силе као лева и десна рука Створитеља делују сасвим усклађено, али из супротних праваца.

Између наша два ока постоји усклађеност која утиче да делују у једногласју. Исто тако у физичком свету постоји не-

прекидна сувислост односа топлоте и хладноће, светлости и таме, покрета и стања мировања, као и између ниских и високих тонова на клавиру. Зато те противречности не уносе у свет пометњу, већ хармонију. Када би пак створени свет био ништа друго него метеж, морали бисмо оба ова супротстављена начела замишљати тако као да једна покушавају да досегну нешто боље од оних других. Али Васељена није у неком произвољном и привременом ратном стању. Ту не налазимо никакву силу која делује сумануто, или се бескрајно креће својом дивљом путањом, као неки прогнани разбојник који бежи пред законом, нарушавајући сваки склад са околином, већ насупрот томе, свака сила мора да се врати својом кривуљом у стање равнотеже. Таласи се дижу, сваки према својој индивидуалној висини, са ставом наизглед непопустљивог такмичења, али само до одређене тачке, те тако сазнајемо о великом мирном мору за које су сви они везани и коме се сви морају враћати у чаробно лепом ритму.

Уистину то таласање и њихање, то уздицање и падање, не настаје услед неправилног кретања међусобно неусаглашених тела, већ оно јесте ритмичан плес. Ритам се никада не може родити из метежа борбе. Његово основно начело мора бити јединство, а не супротстављање.

То начело јединства је мистерија свих мистерија. Постојање двојства у нашој мисли одмах поставља питање и ми тражимо његово решење у оном Једном. Када на крају откријемо однос између њих и спознамо да су у суштини једно, слутимо да смо докучили истину. И онда изражавамо запрепашћење над највећим од свих парадокса, да се једно појављује као мноштво, да је привид супротност истине, али да је с њом неодвојиво спојено.

Доста је чудно да постоје људи без тог осећаја за мистерију која је у корену свих наших радости, када откривају јединство закона у разноликости природе. Као да земљина тежа није већа мистерија него пад јабуке, као да развој од

једног ступња бића до другог није нешто што се још више измиче објашњењу него развојни низ створења која следе једно за другим. Потешкоћа је у томе што веома често за-стајемо пред таквим законом, као да је то крајњи циљ нашег истраживања, а онда откривамо да њиме још и не почиње ослобођење нашег духа. Он пружа само удовољење нашем разуму, а пошто се не обраћа нашем целом бићу, у нама умртвљује осећај за бесконачно.

Када велико песничко дело рашчланимо на најмање делове, имамо само низ појединачних гласова. Читалац који схвата смисао, који је унутарње средство спајања гласова као спољашњих делова, открива савршени закон који није ни најмање нарушен, закон развоја мисли, закон мелодије и облика.

Али закон по себи јесте ограничење. Он само показује да све што јесте, јесте тако и не може бити другачије. Ако је човек заокупљен само трагањем за узрочним везама, његов дух подлеже насиљу закона, узмичући пред насиљем чињеница. Ако учимо неки језик, када од пуких речи дођемо до закона речи, већ смо постигли много. Али ако се зауставимо на том ступњу и бавимо се само лепотама језичких облика, трагајући за скривеним разлозима свеколике његове очигледне ћудљивости, нећемо стићи до краја – јер граматика није књижевност, наука о стиху није песничко дело.

Када доспемо до књижевности, откривамо да иако је усклађена са граматичким правилима, она представља још и ствар радости, она је слобода по себи. Лепота песничког дела је одређена строгим правилима, али их још и превазилази. Закони су његова крила, не оптерећују га, већ га односе у царство слободе. Његов облик је одређен законом, а његов дух је лепота. Закон је први корак ка слободи, а лепота је потпуно ослобођење, које стоји у подножју закона. Лепота усклађује у себи ограничење и оно што је ван граница, закон и слободу.